

РОЗДІЛ VI. ЕВРИСТИЧНА ОСВІТА У СУСПІЛЬСТВІ НОВИХ СОЦІАЛЬНИХ ТА ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ

УДК 378.016:787

О. І. Андрейко

Львівська національна музична
академія ім. М. В. Лисенка

КРЕАТИВНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПЕРСОНАЛІЗОВАНОЇ ТВОРЧОСТІ СКРИПАЛЯ

У статті розглядається процес креативного моделювання виконавської творчості та художньо-виконавської техніки скрипаля. У зв'язку з цим, висвітлюються методи креативно-проективного методичного комплексу, який має на меті формування у студентів нової виконавсько-творчої установки «Я-виконавець – творець», що спонукає їх до пошуку оригінальних підходів у побудові інтерпретації твору. Даний методичний комплекс складається з блоку креативних і проективних методів, що спрямовуються на моделювання проект-концепції виконання музичного твору й надбання вмінь доцільних комбінацій технічної виразності скрипаля.

Ключові слова: креативне проектування, художньо-персоналізована творчість, виконавська особистість скрипаля, проект-концепція виконання, акметипи інтерпретації.

Постановка проблеми. У реалізації завдань гуманістичної трансформації мистецько-освітньої парадигми у вищих навчальних закладах важлива роль належить створенню теоретико-практичної бази формування фахової культури майбутніх митців. Одним із засадничих положень фахово-культурного процесу є становлення акмепрофесіонала, здатного до креативного проектування фахової діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. У царині мистецької, зокрема музичної освіти, становлення виконавської акмедіяльності пов'язується з проблемами становлення виконавця-творця (О. Бодіна, А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька), на ґрунті визначення сутності та методики впливу на розвиток самоусвідомленої, творчо-регулятивної виконавської особистості скрипаля (В. Григор'єв, Е. Каміларов, І. Назаров).

Мета статті – висвітлити методику проектування виконавської творчості скрипаля, яка пов'язана з розвитком художньої та технічної персоналізації майбутнього фахівця у процесі інтерпретації змісту музичного твору, як підґрунтя формування акмекультури музиканта-виконавця.

Виклад основного матеріалу. Креативне моделювання художньо-персоналізованої виконавської творчості та художньо-виконавської техніки скрипаля ґрунтується на розробці **креативно-проективного методичного комплексу**, який має на меті формування у студентів нової виконавсько-творчої установки «Я-виконавець – творець», що спонукає студентів до пошуку оригінальних підходів у трактовці музики. *Даний методичний комплекс складається з блоку креативних і проективних методів.*

Блок методів креативної методики спрямовується на творення виконавської новизни музиканта у процесі виконання музичного твору, розвиток своєрідності музично-образного мислення та пошук шляхів виконавсько-творчої персоналізації скрипаля (через розкриття й поглиблення *креативно-потенційних персональних диспозицій скрипаля*).

Метою креативної методики є формування здатності до творення особистісно нового в процесі осягнення змісту музичного твору та в процесі засвоєння змісту провідних методик, на ґрунті чого твориться система особистісно-виконавських змістів музиканта [1].

Креативна методика складається з персоналізовано-креативних методів, спрямованих на розкриття й активізацію творчого потенціалу особистості скрипаля з метою формування проект-концепції потенційно-прогресивного розвитку компонентів виконавської культури скрипаля. До даних методів належать методи формування художньо-творчої та технічно-творчої музично-виконавської персоналізації скрипаля.

Метод формування художньо-творчої музично-виконавської персоналізації скрипаля ґрунтується на визначенні індивідуальної емоціогенної сфери музичних образів виконавця й самоаналізу новоутворених асоціацій, навіяних у процесі сприйняття музичного твору. Метою даного методу є розвиток уміння асоціативного сприйняття музики, образного відчуття музики через сферу індивідуально-домінантних уявлень та її потенційного перетворення *на систему особистісно-значущих виконавських змістів*, що в перспективі формують виконавський світогляд і стиль музиканта. Даний метод спрямовує на поглиблення емоційного сприйняття та смислового занурення у зміст музичного твору.

Включення художніх образів музичного твору в особистісно-значущу образно-сміслову систему виконавця здійснюється через механізм виконавської інтеріоризації (духовна об'єктивація) музичних образів твору, включення їх у особистісну емоційно-сміслову систему виконавця (*суб'єктивація об'єктивного*). Даний метод включає зіставлення особистісно-значущих художніх стереотипів виконавця з драматургічними образами музичного твору з подальшим їх емоційно-ціннісним самоаналізом і включенням в особистісно-значущу образно-сміслову (емоційно-когнітивну) систему скрипаля.

В основі даного методу лежить формування комплексного уявлення, асоціації музичного образу твору та його когнітивної обробки, через які саме здійснюється входження виконавця у твір. Суттєвими рисами музичного образу твору виступають його музичні теми, що поєднуються композитором у логіко-сміслові структури, розділи, жанри (мотив, фраза, речення, період, експозиція, розробка, реприза, соната, концерт тощо), ідейно-фабульне навантаження яких творить композиторську драматургію музичного твору [2].

У самій темі музичного твору закладена її поліфункціональність, що поєднує композитора, виконавця та слухача й надає їй комунікативно-творчого характеру, оскільки тематичною організацією, забезпечується не лише інтонаційна неповторність твору, але й адекватність його сприйняття різноманітними категоріями музикантів і слухачів.

Основу побудови виконавської драматургії становлять особливості розпізнавання (сприйняття), емоційно-когнітивна обробка та глибина переживання музичних тем твору на основі слухового, образного, рухового уявлення їх виконавцем.

У зв'язку з цим, *метод художньо-творчої персоналізації* музичного твору здійснюється за такою диференціацією (схемою):

1) визначення домінантних образів (тем) музичного твору;

2) визначення індивідуальних емоціогенних уявлень виконавця та способів його осмислення;

3) виконавська інтеріоризація – уведення музичних образів твору в особистісний план виконавця за індивідуальним емоціогенним уявленням домінантних образів музичного твору через розвиток їх *комплексного уявлення* – слухового (звуквисотного), образного (зорового бачення, відчуття теми-образу) та асоціативно-рухового, пов'язаного з уявленням скрипкових технічних прийомів відтворення даного образу;

4) виконавська екстеріоризація – естетичне осмислення – порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, диференціювання, тобто емоційно-когнітивна обробка комплексного уявлення образу музичного твору, його духовно-творча об'єктивація, у ході якої змінюється, оновлюється емоційно-когнітивний тезаурус виконавця, розширюються виконавсько-особистісні змісти скрипаля, здійснюється їх наближення до композиторських;

5) художньо-технічна об'єктивація – процес добору засобів технічної виразності, згідно образно-змістовного осягнення та творчої самооб'єктивації музичних образів твору.

На основі даного методу формується підґрунтя для своєрідного, персоналізованого переживання ідейно-змістовних образів музичного твору, формується особистісно-значуще уявлення музичних образів твору. Виконавець не лише вводить у внутрішній план своєї особистості нові відчуття, сприйняття, образи, але й учиться осмислювати й переживати їх як свої власні образи-асоціації [3].

До креативної методики відносимо також *технічно-творчі методи музично-виконавської персоналізації*.

Метод формування індивідуально-збалансованої техніки скрипаля включає надбання технічних прийомів скрипаля на основі включення сенсорно-образної уяви в сенсорно-моторний процес формування технічних умінь музиканта (метод асоціативно-раціонального (образно-раціонального) формування техніки скрипаля). Формування техніки скрипаля на основі

даного методу дозволяє свідомо розвивати у скрипаля доцільне уявлення м'язового відчуття, форми та динаміки професійних рухів скрипаля, на чому закладається фундамент раціональної індивідуально-доцільної техніки правої та лівої рук скрипаля. Для вибудови оперативно-мобільної спрямованості технічної системи скрипаля необхідно всі прийоми скрипкової техніки розвивати, згідно з даним методом.

Метод формування художньо-стильової техніки скрипаля полягає в усвідомленості художнього навантаження кожного технічного прийому правої та лівої рук скрипаля, включаючи постановочний процес, що має безпосередній вплив на свободу художнього вираження. Також даний метод розвиває художню оперативність, художньо-смісловий відгук, реакцію технічних прийомів скрипаля на домінуючі образно-сміслові образи музичного твору. На ґрунті даного методу здійснюється проектування художньо-технічної частини проект-концепції виконання музичного твору, за допомогою якого відпрацьовується вміння добору доцільних або створення нових комбінацій технічної виразності скрипаля.

Таким чином, *художньо-творчі та технічно-творчі методи* креативної методики розроблені для досягнення самореалізації ступенів виконавської персоналізації, яким притаманна усвідомлена спрямованість на фахове самотворення через усвідомлене формування суб'єктивної та об'єктивної творчої виконавської новизни, що втілюється відповідно індивідуальною та художньо-стильовою технікою скрипаля. Володіння даною методикою дозволяє виконавцю досягти персоналізовано творчого процесу інтерпретації музичного твору.

Блок методів проєктивної методики спрямовано на випереджальне проектування фахових якостей скрипалів, попереднього моделювання індивідуально зумовлених художніх і технічних прийомів виконавської діяльності, формування у скрипалів здатності до самостійного моделювання та втілення виконавських проєктів, змістом яких є *моделювання вартісно нової професійної установки на самореалізацію персоналізовано творчої виконавської проект-концепції*. Метою проєктивної методики є системне й послідовне моделювання тренування розв'язання проблемних ситуацій, що вимагають від студента та викладача евристично-пошукових зусиль, спрямованих на розробку оптимальних шляхів самореалізації проект-концепції, її обов'язкове публічне представлення, самоаналіз і рефлексію результатів вирішення проблем проекту.

Проективна методика охоплює такі методи.

Метод випереджувального проектування естетико-сміслового переживання виконавця пов'язується з усвідомленням виконавських емоційно-змістових образів у процесі програвання музичного твору; визначенням домінуючих образів драматургічної форми музичного твору для подальшого здійснення їх рефлексивно-аксіологічного самоаналізу з

метою переживання через особистісно-сміслові виконавські образи, спрямованість на досягнення оптимального, гармонічного наближення виконавської образно-смісловій системи до драматургії (інтонаційно-фабульної форми) музичного твору.

Метод потенційно-творчого проектування художньої персоналізації технічних умінь скрипаля спрямовується на диференційоване формування прийомів виконавської техніки скрипаля (постановки рук скрипаля, біомеханістичних закономірностей звуковидобування, штрихової техніки, інтонаційної-тембральної відповідності, сенсорно-асоціативної доцільності), які в подальшому перспективно спрямовуються на системно-раціональне формування техніки скрипаля. Даний метод формує не лише доцільні технічні засоби виразності, але й спрямовує їх на відтворення, *технічну імітацію спочатку абстрактно-асоціативного образу* – рух-крило, штрих-настрій, звук-крик, звук-шепіт, вібрація-плач, вібрація-радість. У подальшому відпрацьовуються особистісно-значущі, суб'єктивні художньо-образні асоціації технічного прийому, що власне й формує емоційно-когнітивну обробку технічних прийомів скрипаля. Наприклад, у одних виконавців штрих спікато асоціюється з відчуттям тривоги, в інших із відчуттям радості. На вищому щаблі розвитку виконавської культури суб'єктивна художньо-образна асоціація технічних прийомів спрямовується на їх художньо-доцільний добір, згідно з конкретними образно-стильовими образами музичного твору, що вивчається, і на створення нових, художньо-асоціативних образів технічних прийомів під впливом емоційно-когнітивного враження від виконання музичного твору, що стає підґрунтям формування художньо-стильової техніки скрипаля. У подальшому техніка спрямовується на відтворення художньої проект-концепції музичного твору.

Даний метод формує поетапний, планомірний процес єднання, гармонізації драматургічно-композиційної форми твору, емоційно-смісловій системи виконавця та їх творчої технічної самореалізації, що характеризує сформованість художньо-стильової техніки скрипаля. Даний метод відпрацьовується на прикладах ескізно-фрагментарного вивчення різностильових творів скрипкового репертуару з метою узгодження *особливостей стилю музичного твору з диспозиціями виконавського стилю музиканта* та його рівнем техніки для досягнення художньо-комунікативної спрямованості виконання.

Висновки. Отже, музично-виконавська персоналізація полягає у привласненні змісту музичного твору виконавцем і перетворенні (самотворенні) виконавця як духовного творця виконання твору, що складається зі складних механізмів: *виконавської інтеріоризації* – входження, заглиблення, емоційно-когнітивного переживання образно-художнього змісту музичного твору через *персональні диспозиції виконавця* – пізнання та осмислення свого суб'єктивного через *суб'єктивні*

особливості музичного твору (стильові та драматургічні особливості) – полісуб'єктна взаємодія, діяльнісне виявлення якої здійснюється через виконавську екстеріоризацію – об'єктивацію виконавських персональних диспозицій через емоційно-когнітивні процеси пізнання та емоційно-ціннісного привласнення змісту музичного твору і, водночас, об'єктивації суб'єктивних особливостей музичного твору. Результатом даних процесів стає формування акметипів музично-виконавської інтерпретації – особистісно-значущої та художньо-вартісної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К. : Знання України, 2004. – 264 с.
2. Шульпяков О. Ф. Музыкально-исполнительская техника и художественный образ / О. Ф. Шульпяков. – Л. : Музыка, 1986. – 126 с.
3. Andrejko Oksana. The formation acmeindividual of musician-performer / Oksana Andrejko // Science, Technology and Higher Education. – Westwood – Canada, 2012. – Vol. 11. – P. 16–20.

РЕЗЮМЕ

Андрейко О. И. Креативное проектирование художественно-персонализированного творчества скрипача.

В статье рассматривается процесс креативного моделирования исполнительского творчества и художественно-исполнительской техники скрипача. В связи с этим, освещаются методы креативно-проективного методического комплекса, целью которого является формирование у студентов новой исполнительско-творческой установки «Я-исполнитель – творец», что стимулирует их к поиску оригинальных подходов к построению интерпретации произведения. Данный методический комплекс состоит из блока креативных и проективных методов, которые направляются на моделирование проект-концепции исполнения музыкального произведения и приобретение умений целесообразных комбинаций технической выразительности скрипача.

Ключевые слова: креативное проектирование, художественно-персонализированное творчество, исполнительская личность скрипача, проект-концепция исполнения, акметипы интерпретации.

SUMMARY

Andrejko O. Creative design of violinist's artistic personalized art.

In the article the process of creative modeling of performing art and artistic performing violinist's technique is regarded. In connection with these the author defines the methods of creative projected methodical complex, which is developed to form a new performing artistic adjustment «I-performer-creator» within the students, inducing them to seek original approaches in the construction of work's interpretation. The following methodical complex consists of a block full of creative and projective method, which are aimed at modeling of project conception of artistic work's performing and gaining skills, appropriate combinations of technical violinist's explicitness.

The block of methods which belongs to creative methodic directs on creating of musician's performing novelty while performing musical work, development of musical-imaginative thinking peculiarity and search of performing artistic violinist's personalization ways (through disclosure and deepening creative-potential personal dispositions of a violinist).

The creative method consists of personalized-creative methods aimed at revealing and activation of a violinist's personality artistic potential in order to form a project-conception of potential-progressive development of the components which form violinist's performing culture. Methods which form artistic-creative and technical-artistic music-performing violinist's personalization belong to these methods.

The block of methods of projective method is aimed at surpassing planning of professional violinist's qualities previous modeling of individually conditioned artistic and technical methods of performing activity, forming ability to self-modeling and incarnation of performing projects, the content of which is modeling of qualitatively new professional arranging to self-fulfillment of personalized artistic and performing project conception. The purpose of projecting method is a system and consistent modeling of training to solve problem situations, which demand heuristic and search efforts from a student and a teacher, aimed at working of optimal self-realization ways of project conception, its required public representation, self-analyses and reflection of project problem solution results.

Key word: *creative designing, artistic-personalized art, a violinist's performing personality, a project-conception of performing, acme-types of interpretation.*

УДК 371.135.5(065)

М. М. Бикова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ

У статті розкривається зміст понять «етнопедагогіка» «засоби етнопедагогіки», «спільність педагогічних культур», «етнос», розглядаються сутність виховних засобів народної педагогіки, можливість використання їх у провідних напрямках виховного процесу, аналізується місце засобів етнопедагогіки в процесі становлення особистості. Також характеризуються можливі шляхи конструктивного використання етнопедагогічних знань у процесі формування національної самосвідомості особистості школяра.

Ключові слова. *Етнопедагогіка, народна педагогіка, засоби етнопедагогіки, національна самосвідомість, педагогічна культура, народні традиції, етнотрадиційна освіта.*

Постановка проблеми. Проблема виховання підростаючого покоління є найважливішим складником національної культури кожної нації. Передача всіх історичних, культурних, трудових і моральних традицій батьків, дідів та прадідів завжди була запорукою вічності життя нації. У нашій країні об'єктивно зростає інтерес до етнічних проблем, але варто пам'ятати, що етнопедагогічні аспекти – зона перетину різних, можливо полярних інтересів. Від їх вирішення залежать як орієнтири навчання й виховання підростаючого покоління, так і конструктивність національної політики держави. Саме цю важливу задачу покликана вирішувати етнопедагогіка, предметом якої є такий складний соціально-культурний феномен як народна педагогіка.

Мета статті – розглянути сутність засобів української народної педагогіки як елемента сучасної національної системи виховання.